

КОМУНІКАТИВНИЙ ДИСКУРС

У ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ

МАТЕРІАЛИ

МІЖНАРОДНОЇ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Миколаївський національний університет
імені В. О. Сухомлинського

КОМУНІКАТИВНИЙ ДИСКУРС У ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ

Матеріали

Міжнародної міждисциплінарної науково-практичної конференції

6-7 жовтня 2017 року

Координатор конференції – Оксана Михайлівна Григор’єва
дата публікації – 10 листопада 2017 року

Миколаїв
2017

**Рекомендовано до друку рішенням наукової ради
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського (протокол № 9 від 29.08.2017 р.)**

Редакційна колегія

Будак Валерій	ректор Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського, доктор технічних наук, професор, академік Національної академії педагогічних наук України, заслужений діяч науки і техніки.
Філатова Оксана	доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови і літератури філологічного факультету Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського
Солодка Анжеліка	доктор педагогічних наук, професор кафедри перекладу, завідувач кафедри перекладу Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського
Кіндратів Віталій	заступник голови Миколаївської обласної державної адміністрації
Ситченко Анатолій	доктор педагогічних наук, професор, проректор із науково-педагогічної роботи Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського
Сова Йоанна	доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри класичної філології Університету Миколи Коперника (Торун, Польща)
Тодорова Біляна	доктор болгарської мови, професор Південно-західного університету імені Неофіта Рильського (Благоєвград, Болгарія)
Бондарєва Олена	доктор філологічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної, соціально-гуманітарної роботи та лідерства Київського університету імені Бориса Грінченка
Миропольська Наталія	доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник лабораторії естетичного виховання та мистецької освіти, Інститут проблем виховання НАПН України
Гузенко Світлана	кандидат філологічних наук, доцент, декан філологічного факультету Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського
Корніenko Ірина	кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови і літератури Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського
Мороз Тетяна	кандидат педагогічних наук, доцент, декан факультету іноземної філології Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського
Бондар Людмила	відповідальний секретар організаційного комітету (напрями «Літературознавство», «Мовознавство і лінгводидактика»), кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови і літератури Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського
Сидorenko Юлія	відповідальний секретар організаційного комітету (напрям «Перекладознавство»), кандидат педагогічних наук, доцент кафедри перекладу Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського

Комунікативний дискурс у полікультурному просторі: матеріали Міжнародної міждисциплінарної науково-практичної конференції (6-7 жовтня 2017 р.). – Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2017. – 228 с.

Збірник тез доповідей Міжнародної міждисциплінарної науково-практичної конференції охоплює широке коло літературознавчих, мовознавчих питань, а також проблеми перекладу. Матеріали акцентують парадигми «полікультурологія», «лінгвокультурологія», «міжкультурна комунікація». Розглядаються культурно-детерміновані явища міжтекстової взаємодії.

Видання призначено для науковців гуманітарних спеціальностей, аспірантів, студентів, вчителів-словесників.

ЗМІСТ

НАПРЯМ «ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО»

Байтеряков Є. О.	
ОБРАЗ ГАСТУРА В АМЕРИКАНСЬКОМУ ГОРОПІ XIX-XX СТ.....	11
Bezrukov A. V.	
THE MANIFESTATION OF METAPHYSICAL ORIGINALITY IN THE J. DONNE'S SCHOOL PARADIGMS	12
Бестюк І. А.	
ДЕМІФОЛОГІЗАЦІЯ ГІТАРИ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ 1920-1930-Х РОКІВ	13
Білик Г. М.	
КОМУНІКАТИВНА ПРОБЛЕМАТИКА В ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ «КАЗОК ЕММИ АНДІЄВСЬКОЇ»	15
Богдан Ю. Б.	
ОБРАЗ АВТОРА В СУЧASNOMU UKRAЇNSЬKOMU TA NIMEЦЬKOMU MANDRIVNOMU ROMANІ	16
Бородіца С. В.	
ПОСТМОДЕРНІСТСЬКИЙ ДИСКУРС РОМАНУ «ГРАВІТАЦІЯ» ЛЕСІ РОМАНЧУК	18
Бровко О. О.	
ГЕРАЛЬДИЧНА КОНСТРУКЦІЯ В ТИПОЛОГІЇ МЕТАТЕКСТУ: КУЛЬТУРНА ПАМ'ЯТЬ І ГРА	19
Веретайченко І. А.	
ФОРМУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УКРАЇНСЬКОМУ ЛІТЕРАТУРНО-КРИТИЧНОМУ ПРОСТОРІ	21
Ворова Т. П.	
ІДЕНТИФІКАЦІОННЫЙ КОД ПРОЧТЕНИЯ НЕКОТОРЫХ СКАЗОК О. М. СОМОВА.....	22
Гончарова Н. В.	
ТВОРЧЕ ОСМИСЛЕННЯ ЗМІСТОВОЇ ТА ФОРМАЛЬНОЇ МОДЕЛІ СВЯТОГО ПИСЬМА В АГІОГРАФІЧНОМУ ТВОРІ «СКАЗАННЯ ПРО СВЯТИХ БОРИСА ТА ГЛІБА» ...	24
Дацер К. С.	
ГЕРОЇ РОМАНУ «КОЛЕКЦІОНЕР» ДЖОНА ФАУЛЗА У ТЕКСТІ НА ЕКРАНІ	25
Дем'янюк М. Б.	
ХУДОЖНІЙ ТЕКСТ У ДИСКУРСІ ПСИХОАНАЛІЗУ Й ГЕРМЕНЕВТИКИ.....	27
Дерев'янченко Н. В.	
АВТОФІКЦІОНАЛЬНІСТЬ У РОМАНІ М. УЕЛЬБЕКА «РОЗШИРЕННЯ ПОЛЯ БОРНІ».....	28
Джигун Л. М.	
ВЗАЄМОДІЯ МЕМУАРНОГО ТА АВТОБІОГРАФІЧНОГО НАЧАЛА В ЕМІГРАЦІЙНІЙ ПРОЗІ NONFICTION XX СТОЛІТТЯ	30
Димовська А. К.	
«ВИРОБНИЧИЙ» КІТЧ 20-30-Х РОКІВ XX СТОЛІТТЯ: ГРА В ЛІТЕРАТУРУ	31
Журба С. С.	
МОДУС МАСКИ В УКРАЇНСЬКОМУ АВАНГАРДНОМУ РОМАНІ	32
Зінченко Н. І.	
НАРОДНОПІСЕННА ОСНОВА ЛІРИКИ ПОЕТІВ-РОМАНТИКІВ ПОЛТАВЩИНИ.....	33
Ільинская Н. И.	
ПУТЬ К НЕВИДИМОМУ ГРАДУ: УТОПИЧЕСКИЕ ДИСКУРСЫ В ПОЭМЕ БЕЛОГО «ХРИСТОС ВОСКРЕС»	35
Іщенко О. А.	
СВІЙ/ЧУЖИЙ ПРОСТІР ЯК ЗАСІБ ТВОРЕННЯ ПСИХОПОРТРЕТА ГЕРОЯ У РОМАНАХ МИРОСЛАВА ДОЧИНЦЯ.....	37

одяг чоловіка, якого він мимоволі убив, змінився. Замість кутих штанів з чудернацькими буфами на ньому були звичайнісінські джинси, а замість сорочки з мереживним коміром – футболка з портретом Мадонни» [1, 20]), жертовності (Долорес-Доля), фатальності (Анна), ініціації (Шура Валеєва) тощо. Письменниця не руйнує сюжетний рівень традиційних моделей, як-от донжууніани, але наповнює їх сучасним змістом, не позбавляє текст фантастичності, та вводить у нього кінематографічні спецефекти, прийом маски, зміщення часопросторових площин, візії-передбачення та ін.

Твори Лесі Романчук, як правило, містять елементи автобіографічності, яка більше чи менше передає авторський життєвий досвід. Моменти сповіді, відкритості – їх перевага, адже вони розкривають жіночий образ «зсередини», переакцентуючи із зображення зовнішньої поведінки на складний внутрішній світ героїні. Важома саме ця позиція письменниці (розчинення авторської особистості в особистості героїні через авторефлексії, детальність психологічного аналізу, ефект невласне прямої мови, потоку свідомості персонажа), яку можливо пояснити тим, що у прозу Леся Романчук прийшла з поезії, принесши з останньої тонке чуття настрою, «музики» тексту, вищуканість метафоричних образів, багатство мовних відтінків. Її прозопис наповнюється ліричними елементами, суб'єктивізується, максимально наближає читача до власної духовної біографії авторки: «На місто тихим жовтим метеликом присіла відпочити осінь. ... Листя на деревах рідшало і рідшало, мов чуб у парубка, що задовго перебирає, нарешті крізь листя засвітилося голе гілля, а згодом крізь гілля – голе небо» [2, 102-103]. Образи «голого гілля» і «голого неба» не лише посилюють сугестію, а, що важливо, акумулюють фатальні настрої, різко негативно маркують подальші трагічні події у творі (смерть Інесси, сильні опіки Тамари та ін.).

Жанровою ознакою роману «Гравітація» Лесі Романчук, на нашу думку, є умовні форми (фантастика, міф, фольклорні образи), через які виявляється несвідоме – колективне й індивідуальне. Цю функцію часто виконують сни, марення, галюцинації, візії, які відтворюють напруженій емоційний стан персонажів, розкривають їхні внутрішні конфлікти. Так, образ зеленого кота у Гри 3 «Гравітації» є символом здійснення неможливого, нереального, нездійсненої мрії: «... тротуар лініво міряв геть зелений з темними смугами упоперек спини котяра. Зелений-зеленісінський! Він м'яко крокував собі, повагом вигинаючи спинку й гордо несучи розкішного зеленого хвоста. Скосував оком на Івана, звісся на задні лапи й звернувся до Анни:

– М-мяу-мадам, у вас немяу, м-мяу, сигаретки? М-можна м-м'ятну...

Кіт вstromив сигарету в зуби, задимів, невідомо як припаливші, знову став на чотири і поніс свою зелену хвostяру...» [2, 218].

Символічного зеленого кота бачили Іван Донжаненко й Анна Командирова, проте їхні мрії все ж не реалізувалися. На перешкоді їм стає «благословення» кам'яного Командора, який, зрештою, і сам «такий могутній у гранітній міці, розсипався на порох. А із ним розсипався і міф про Дон Жуана, про Анну, і про нього, кам'яного» [2, 239]. Авторка грає з читачем, руйнуючи «горизонт його очікування»: у фінальній сцені кам'яніє Анна, символізуючи тріумф жертовної любові.

Варто наголосити, що трагічні образи Джулії, Клео, Анни – уособлення надзвичайної пристрасті, яка виводить їх поза межі земного існування. Така семантична варіативність традиційних моделей персонажів засвідчує аксіологічні принципи письменниці, які вона реалізує в руслі національного письменства з урахуванням сучасних тенденцій світової літератури. Завдяки елементам постмодерністської поетики (інтертекстуальність, гра з читачем на сюжетному, мотивному, персонажному, наративному рівнях, деструкція традицій і стереотипів, деміфологізація, кіномонтаж, поліфункціональність ролей і масок, іронічність та ін.) Леся Романчук оновлює своє прозописьмо, відкриваючи нові можливості для моделювання складного світу й особистості у ньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Романчук Л. Гравітація: Книга перша. Гра 1. Гра 2 / Л. Романчук. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. – 128 с.
2. Романчук Л. Гравітація: Книга друга. Гра 3 / Л. Романчук. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. – 240 с.
3. Романчук Л. Жіночий роман – це суцільна політика / Л. Романчук // <https://zbruc.eu/node/10646>.

Бровко О. О.

м. Київ, brovko0202@ukr.net

ГЕРАЛЬДИЧНА КОНСТРУКЦІЯ В ТИПОЛОГІЇ МЕТАТЕКСТУ: КУЛЬТУРНА ПАМ'ЯТЬ І ГРА

Симультанність як художній прийом, започаткований поетикою бароко, покликаний передати одночасно різні миттєві фрагменти, активно засвоювався майстрами живопису, архітектури, літератури та став предметом спостережень для семіотиків. У поетиці бароко нову семантичну перспективу отримала емблема, первинно пов'язана з геральдикою. Традиційно поняття геральдики асоціюють лише з гербовими формами, проте вживання геральдичної термінології передбачає взаємодію символів і знаків. Д. Наливайко наголошує на тому, що „посилений інтерес літератури бароко до емблематики витікає із властивого їй прагнення до наочності,

причому не тільки до наочності візуальної, а й тієї, що призначалася для внутрішнього, "духовного зору" [6, 66]. Ю. Потман згадує барокові храмові настінні розписи в Чехії, де розповсюджений мотив янгола в рамці знаходить промовисте художнє вирішення: рама імітує овальне вікно, на підвіконні "сидить" намальована фігурка, одна ліплена ніжка якого ніби звисає з рамки. Текст являє собою живописно-скульптурне поєднання, а "тло за спиною фігури імітує синє небо й уявляється проривом у просторі фрески" [4, 78]. Таким чином, під геральдичною конструкцією розуміється симультанне повторення основного зображення на його внутрішньому елементі за принципом ізоморфізму.

Прикметою геральдичних віршів (епіграм) було відносно вільне тлумачення символіки шляхетських "клейнодів: сонць, зірок, місяців, корон, хрестів, мечів, стріл, списів тощо" До трьох типів знаків, запропонованих Ч. Пірсом (іконів, символів, індексів) [7], О. Григор'єва додає емблему як аналітичну абстракцію, поєднання образотворчого, конкретного, просторового, абстрактного та ідеологічного компонентів [1, 78 – 88]. Емблематичність літописної барокої стилістики уособлює релігійно-символічні, дидактичні, світські мотиви. О. Михайлов наголошує на тому, що епоха бароко з її художнім мисленням мала одну генеральну властивість, яка дивним чином узгоджується з внутрішньою побудовою барокових творів, з їхньою перерваністю, відокремленням смыслових елементів [5]. Інструментом такого мислення й виступала емблема, яка немов навмисно була вигадана для того, щоб зручно та виразно заповнювати лакуни, передбачені загальною організацією баркового тексту. С. Кримський зазначає, що "з-посеред-сили-сипенної емблематичних образів в українському бароко найпоширенішими були ті, що так чи так дотичні до ідеї мудрості" [3, 44].

Отже, цей факт дає змогу заполучити при розгляді питань барокої поетики загальний мистецтвознавчий досвід, щоб увиразнити й зберегти цілісність аналізованих текстів – як естетичну, так і семіотичну, адже те, що відбувається в ситуації інкорпорування в текст однієї жанрової форми іншого, фактично є складно організованими геральдичними конструкціями. Д. Чижевський звернув увагу на відмінності геральдичних та емблематичних текстів. За його спостереженням, гербові вірші мають в Україні значно старшу традицію, аніж звичайні емблематичні. Водночас герби як атрибути міської культури були поширені вже на початку емблематики в часи Ренесансу, а найрізноманітніші спроби з'язати витовмачння гербів з емблемами можна знайти на Заході з самих початків геральдики [8, 189 – 243].

Поняття "геральдична конструкція" має в літературознавстві і культурології специфічне значення. Специфічною формою співвідношення текстів, референції та дифузії є взаємонакладання за принципом "mise en abyme". Прийом "mise en abyme" ("конструкція у вигляді прірви") відомий у геральдиці, коли на більшому щиті зображене менший. Укладачі "Енциклопедії постмодернізму" подають цей термін без перекладу, спираючись на А. Жіда та Л. Делленбаха [10]. Термін був запроваджений А. Жідом: "У творі мистецтва я хотів би знайти самий суб'єкт цього твору, переведений у масштаб персонажів... Так, у певних картинах Мемлінга або Квентіна Мециса невеличке кругле й темне люстро віддзеркалює інтер'єр кімнати, в якій ця картина малюється" [2, 278]. Дослідження Л. Делленбаха "Дзеркальна оповідь: есе про mise en abyme", опубліковане англійською мовою під назвою "Дзеркало в тексті" (1989), пропонує таке визначення: "будь-який аспект, вміщений у творі, який виявляє схожість із твором, включає його в себе" [2, 279]. Висновок М. Ямпольського здійснено на основі аналізу кінематографічного матеріалу, проте він має загальний мистецький характер, оскільки, в потрактуванні культуролога, геральдична конструкція "створює лише ілюзорну гру відсилань, референцій, щоразу акцентуючи одне й те саме – гру кодів, вияв репрезентацій, структурний ізоморфізм" [9, 72]. На думку дослідника, у таких структурних формах передусім не розкривається новий смисл, а радше "за рахунок повтору стає більш відвертим, унітарним. "Цитати тут уподібнюються до червоного олівця учителя" – підsumовує М. Ямпольський [9, 73]. Геральдичні конструкції як предмет наукових досліджень цікавлять культурологів, літературознавців, лінгвістів. Так, М. Шаповал розглядає їх в аспекті інтертекстуальності української драматургії; А. Атлас досліджує потенціал конструкцій з вкладеними прецедентними текстами казок; К. Соліветті зосереджується на плітках як "mise en abyme" у структурі "Мертвих душ" М. Гоголя.

Ігрове конструювання "mise en abyme" як метатексту інспірує дослідження поетики гри у творах різних епох і стилювих масівів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Григор'єва Е. Г. Эмблема и сопредельные явления в семиотическом аспекте их функционирования / Е. Г. Григор'єва // Труды по знаковым системам. 21: Символ в системе культуры / [ред. Ю. М. Потман]. – Тарту, 1987. – С. 78 – 88. – (Учен. зап. Тартус. гос. ун-та; вып. 754). – 145 с.
2. Енциклопедія постмодернізму / Чарлз Е. Вінквіст, Віктор Е. Тейлор; [пер. з англ. Віктор Шовкун]. – К. : Вид-во Соломії Павличко "Основи" 2003. – 503 с.